PROKURATUUR

Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus

Koostamise kuupäev ja koht:	17. detsember 2024, Tartu
Koostaja ametinimetus ja nimi:	ringkonnaprokurör Kristo Adosson
Ametiasutuse nimi:	Majandus- ja Korruptsioonikuritegude Ringkonnaprokuratuur
Kriminaalasja number:	19221000023
Kuriteo kvalifikatsioon:	KarS § 298 lg 1
Kahtlustatava nimi (isikukood):	**XXX** (XXX)

Käesolevas määruses selgitab prokurör, missugune on XXX suhtes alustatud kriminaalmenetluse esemeks olev tegu (A), missugune hinnang on tema teole karistusseadustiku järgi võimalik anda (B), miks on kriminaalmenetluse lõpetamine otstarbekuse põhimõttega kooskõlas (C) ning missugune on XXX määratud kohustused ning nende rikkumise tagajärjed (D).

(A) Kriminaalmenetluses kontrollitud teo lühikirjeldus

Kriminaalmenetluses kontrolliti, kas OÜ XXX juhatuse liige ja OÜ XXX osanik XXX lubas vähemalt alates 24.05.2016 ning seejärel andis vähemalt alates 08.06.2017 kuni 21.11.2019 Aktsiaselts XXX (XXX) XXX (XXX) XXX XXX ja XXX kokku kuni XXX euro ulatuses varalisi soodustusi: tasus XXX ürituste ja hotelliarve eest ning kinkis XXX ja tema lähedasele tehnikaseadmeid.

Vastutasuna XXX pakutud hüvede eest rikkusid XXX ja XXX vähemalt alates 24.05.2016 kuni 12.11.2019 tahtlikult riigihangete seadust. Rikkumise tagajärjel ostis XXX kuni 12.11.2019 XXX OÜ-lt XXXa korraldamata selleks riigihanke menetluse. Samuti eelistasid XXX ja XXX hankemenetluses „XXX“ OÜ-d XXX. Eelistamise tulemusena sõlmis XXX 28.09.2018 OÜ-ga XXX nelja aasta pikkuse raamlepingu vaatamata sellele, et esines alus OÜ XXX kõrvaldamiseks hankemenetlusest.

(B) Õiguslik hinnang XXX teole

XXX tegevus on vaadeldav altkäemaksu lubamisena ja andmisena karistusseadustiku (KarS) § 298 lg 1 tähenduses. KarS § 298 lg 1 loeb karistatavaks altkäemaksu lubamise või andmise avalikku ülesannet täitvale ja seejuures ametiseisundit omavale isikule. XXX täitsid avalikku ülesannet – keskuse XXX XXX hankekomisjoni liikmena ning XXX hanke ettevalmistamises osalejana ning eduka pakkuja (kaas)valijana.

(C) Menetluse lõpetamise põhjendus

Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 202 lg-st 1 ja 7 tuleneb, et prokuratuuri määrusega kriminaalmenetluse lõpetamine on põhjendatud, kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu, mille toimepanemise eest ei näe karistusseadustik karistusena ette vangistuse alammäära või näeb ette üksnes rahalise karistuse (1), kahtlustatava süü ei ole suur (2), kahtlustatav on vähemalt asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju (3), kahtlustatav on vähemalt võtnud endale kohustuse tasuda kriminaalmenetluse kulu (4), kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi (5) ning kahtlustatav on menetluse otstarbekusel lõpetamisega nõus (6).

(1) Kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu, mille toimepanemise eest ei näe KarS karistusena ette vangistuse alammäära või näeb ette üksnes rahalise karistuse

KarS § 4 lg-test 1 ja 3 tuleneb, et kuriteod jagunevad esimese ja teise astme kuritegudeks ning teise astme kuriteona on vaadeldav süütegu, mille eest on KarS-s karistusena ette nähtud rahaline karistus või tähtajaline vangistus kestusega kuni viis aastat.

KarS § 298 lg 1 näeb karistusena ette rahalise karistuse või vangistuse kestusega mitte enam kui viis aastat. Seega on XXX etteheidetav tegu hinnatav teise astme kuriteona KarS § 4 lg 3 mõttes. Seetõttu ei ole kahtlustatava XXX suhtes kohtumenetluse läbiviimine ja tema võimaliku süüditunnistamise korral ka karistamine ainuvõimalik meede tema õiguskuulekusele suunamiseks.

KrMS § 202 lg-st 7 tuleneb, et kui kriminaalmenetluse esemeks on teise astme kuritegu, mille eest KarS eriosa ei näe karistusena ette vangistuse alammäära või näeb karistusena ette ainult rahalise karistuse, võib kriminaalmenetluse lõpetada ja kohustused määrata prokuratuur. KarS § 298 lg 1 KarS eriosa normina ei sisalda altkäemaksu andmise kuriteo toimepanemise eest sanktsioonina vangistuse alammäära, see tuleneb KarS üldosast (KarS § 45 lg 1). Seetõttu tuleb järeldada, et KarS § 298 lg 1, KrMS § 4 lg 3 ja § 202 lg 1 ja 7 koostoimes annavad prokuratuurile võimaluse hinnata, kas XXX süüdistuse esitamisega kaasnev kohtumenetlus, temale karistuse taotlemine ja võimaliku süüditunnistamisega kaasnev karistus on vältimatult vajalik või on tema suhtes võimalik saavutada karistuse eesmärke temale KrMS § 202 lg-s 2 nimetatud kohustuse määramisega.

Riigikohtu praktika kohaselt annab oportuniteediprintsiip prokuröridele kaalutlusõiguse, mille eesmärk on tagada nii menetlusökonoomia kui ka proportsionaalsuse põhimõtte järgimine. See loob võimaluse välistada kriminaalrepressiooni kohaldamise juhtudel, mil see oleks teo asjaolusid arvesse võttes ilmselgelt mittemõõdukas (RKKKo 3-1-1-85-04, p 16).

XXX suhtes alustatud kriminaalmenetluse lõpetamine otstarbekuse põhimõttel on põhjendatud, kui esinevad kõik KrMS § 202 lg-s 1 toodud materiaalsed eeldused.

(2) XXX süü ei ole suur

Kahtluse kohaselt andis ta altkäemaksu veidi alla XXX euro ning kohtueelses menetluses esialgselt tuvastatud andmetel teenis ta isiklikult seejuures kriminaaltulu ligikaudu XXX euro ulatuses. Kriminaalmenetluse lõpetamine KrMS § 202 lg 1 alusel eeldab seda, et kahtlustatava süü ei oleks suur. XXX süü ei ole ka väike, kuid kriminaalmenetluses kogutud tõendite kohaselt on tema süü hinnatav keskmisena. See tähendab, et seadus võimaldab tema suhtes kriminaalmenetluse lõpetada otstarbekuse põhimõttel.

Riigikohus on selgitanud, et isiku süü suuruse hindamisel tuleb lähtuda eelkõige asjas tuvastatud faktilistest asjaoludest ja nendes kajastuvast teo ebaõiguse mahust, samuti KarS §-s 57 loetletud karistust kergendavate ja §-s 58 loetletud karistust raskendavate asjaolude esinemisest (RKKKo 3-1-1-12-06 ja 3-1-1-18-11). Arvestada tuleb näiteks inimese panust grupiviisilise kuriteo toimepanemisel, tema tahtluse astet, vanust ja arusaamisvõimet ning seadusandja sätestatud karistusraame sedalaadi kuritegude eest. Samuti võivad süü suurust iseloomustada koosseisupärase käitumise süstemaatilisus, tagajärje raskus ja muud asjaolud (RKKKo 3-1-1-76-12). Lisaks peab süü suuruse hindamisel arvestama ka inimese käitumist vahetult enne ja pärast kuriteo toimepanemist, kuna ka see näitab inimese suhtumist kaitstavasse õigushüvesse (samas).

Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et süü suurust võivad mõjutada objektiivsed ja subjektiivsed asjaolud, mis on leidnud kriminaalasjas tuvastamist. Nii on kohtupraktikas peetud objektiivseteks süüd suurendavateks asjaoludeks näiteks inimese kuritegeliku käitumise intensiivsust, kuriteoepisoodide arvu, teopanust, teo toimepanemise viisi, kuriteoliigi esinemissagedust, kuriteo ohtlikkust jne. Seejuures ei saa süüd suurendavana arvestada regulatsioonialust – nt on kahjustatud õigushüve eriti oluline. Subjektiivseks süüd raskendavaks asjaoluks peetakse aga kuriteo toimepanemise motiive ja eesmärke.

Altkäemaksukuriteo toimepanija süü suuruse hindamisel tuleb lisaks eelnevale silmas pidada ametiisiku ja/või tema poolt kuriteo toimepanemise raames tehtud ametialase teo erakordsust, sh kuivõrd takistas riigivõimu korrakohast toimimist altkäemaksukokkuleppe mõjul tehtud tegu, samuti altkäemaksu andja ja saaja kogutud tulu suurust.

XXX teo kõrvutamisel raskeimate võimalike altkäemaksu andmisena hinnatavate kuritegudega saab asuda seisukohale, et XXX tegu ei saa hinnata nende raskemate altkäemaksu andmise kuritegude hulka kuuluvana, mis KarS § 298 lg 1 koosseisu (veel) mahuvad.

Näiteks on kohtupraktikas kõrgema astme kohtud hinnanud korduvalt altkäemaksu võtnud inimese teosüü suureks juhul, kui altkäemaksu võtja puhul oli tegemist ministriga, s.o kõrgema riigiametnikuga, kelle otsustused mõjutasid tegevusi üle kogu riigi. Ministri ebaseaduslik tegevus seejuures ei piirdunud ainult Tallinna linnaga, vaid ministri ja rea altkäemaksu andjate tegevusse hõlmati piirkondi üle kogu riigi, tegutseti äärmise konspireeritusega ja kuriteo plaan oli detailselt läbi mõeldud, igal kuriteo osalisel, keda oli vähemalt seitse inimest, oli täita oma roll, mistõttu kestis ka ebaseaduslik tegevus pikka aega. Eelnevat kokku võttes leidsid kohtud, et ministri süü oli hinnatav suurena (RKKKo 3-1-1-14-14, p-d 561 ja 1040). XXX ning

hankeprotsessi kaasatud erialaspetsialistide teo hindamisel millestki niivõrd kaalukast kõneleda ei saa.

XXX teo hindamisel tuleb arvesse võtta, et aastatel 2013-2014 vaidles XXX Rahandusministeeriumiga XXX avaliku hankija staatuse olemasolu üle. XXX nõustus 2014. a Rahandusministeeriumi käsitlusega ning alates sellest ajast on XXX korraldanud riigihankeid. Esimesed riigihanked, mis puudutasid lXXX kasutatavaid vahendeid, olid käesolevas kriminaalasjas uurimise all olevad 10.04.2018 ja 10.09.2018 algatatud hanked nr 196641 ning nr 200881. Ka XXX juht XXX on oma kahtlustatavana antud ütlustes 28.01.2020 selgitanud, et hange nr 1966641 oli tema esimene hankemenetlus. Eeltoodust nähtub, et kuivõrd kõne all olevad riigihanked olid esimesed, milles ametiisikuna käsitatavad erialaspetsialistid osalesid, ei tule kõne alla käsitlus XXX kuritegeliku käitumise korduvusest või süstemaatilisusest.

Süü suuruse hindamisel tuleb arvesse võtta ka seda, et suur osa altkäemaksuna üle antud varast moodustas XXX ühisürituste korraldamisega kaasnevate kulude kandmine, valdavas osas ei olnud tegemist selliste varaliselt hinnatavate hüvedega, mis olnuks suunatud vahetult ametiisikuna käsitatavate inimeste varalise seisundi suurendamisele (isiklikule rikastumisele). XXX on eraettevõtja, mistõttu ei saa tema ametist või seisundist järeldada, et ühiskonnal on tema vastu eriliselt kõrgendatud usaldus seoses tema kutsetegevusega.

Võimaliku altkäemaksukuriteo väiksemat ebaõigussisu näitab ka asjaolu, et XXX seotud ühingud ei jätnud kokkuleppekohast kaupa XXX üle andmata. XXX seotud ühingud soetasid XXX-ga sõlmitud lepingu täitmiseks altkäemaksukokkuleppe osaks olevaid esemeid (vt nt RKKKm 1-20-3925, p 35). Menetluse käigus ei tuvastatud, et XXX ja äriühingute vahel sõlmitud lepingute täitmise üle oleks peetud tähelepanu väärivaid vaidlusi.

XXX teos ei sisaldu KarS §-s 58 loetletud ja KarS § 298 lg-ga 1 hõlmamata karistust (sh teosüüd) raskendavaid asjaolusid.

Eeltoodust tulenevalt saab asuda seisukohale, et täidetud on KrMS § 202 lg 1 kohaldamise eeldus – süü ei ole suur.

(3) Kuriteoga ei tekitatud kahju

XXX ei tekitanud kuriteoga otsest varalist kahju KrMS § 202 lg 1 mõttes. Seega ei tõusetu vajadust käsitleda menetluse lõpetamise eeldust, mille kohaselt peab kahtlustatav vähemalt olema asunud kuriteoga tekitatud kahju heastama.

Tähelepanuta ei saa jätta, et altkäemaksukuriteo toimepanija kahjustab ühiskonna usku ametiisikute äraostmatusse, ametliku asjaajamise usaldatavusse ja seeläbi ka avalike otsuste õiguspärasusse. See aga ei ole hinnatav otsene varalise kahjuna KrMS § 202 lg 1 mõttes. Oletatava kuriteoga õiguskorrale potentsiaalselt tekkinud kahju ja selle heastamine on hinnatav avaliku menetlushuvi olemasolu seisukohalt.

(4) XXX võttis kohustuse tasuda menetluskulu

XXX suhtes tõusetunud kuriteokahtluse kontrollimisel tekkis menetluskulu XXX eurot, mille XXX võttis enda kohustuseks hüvitada.

(5) Menetluse jätkamist ei tingi avalik menetlushuvi

Lisaks tuleb kriminaalmenetluse lõpetamiseks otstarbekuse kaalutlusel hinnata ka avaliku menetlushuvi kriteeriumi, kuivõrd KrMS § 202 kohaldamise materiaalseks eelduseks süü suuruse kõrval on avaliku menetlushuvi puudumine. Avalik menetlushuvi on määratlemata õigusmõiste, mida peamiselt sisustatakse eri- ja üldpreventiivsete kaalutluste kaudu. See on seotud karistusõiguses *ultima ratio* põhimõttega, mis näeb ette, et karistust tuleb kohaldada siis, kui muud vahendid osutuvad ebapiisavaks ja karistamise järele eksisteerib tungiv vajadus. Menetlusõiguses hinnatav avalik menetlushuvi ei ole seotud süüdistatava staatuse ega meediatähelepanu suurusega.

Eripreventiivset kaalutlust analüüsides tuleb rõhutada, et selles kriminaalasjas ei ole tuvastatud asjaolusid, mis annaksid aluse arvata, et kriminaalmenetluse lõpetamine ja XXX kohtulikust karistamisest loobumine võiks viia selleni, et ta jätkaks uute süütegude toimepanemist. XXX puuduvad kehtivad kriminaalkaristused ning ta ei ole kahtlustatav pooleliolevates kriminaalasjades. Kuigi XXX etteheidetav süütegu ei kätke endast otsese varalise kahju tekitamist, mida kriminaalmenetluse lõpetamisel otstarbekuse kaalutlusel tuleks hüvitama asuda, on kahtlustatav nõus tasuma kriminaalmenetluse lõpetamisest kuue kuu jooksul XXX euro suuruse rahalise kohustuse. Sellise rahalise kohustuse tasumisel on võimalik saavutada ka eesmärk, mille kohaselt ei tohi kuritegu end ära tasuda, sest XXX eurose kohustuse täitmisel jääb XXX ilma tulust, mida kohtueelses menetluses tema võimaliku kriminaaltuluna käsitati. Kuritegude puhul, mille motivaatoriks on ebaseadusliku tulu teenimine, on oluline, et inimene tajuks reaalseid varalisi tagajärgi ja et kuritegevus lõppastmes end ära ei tasuks.

Käesolevas kriminaalasja ei tuvastatud asjaolusid, milliste korral oleks põhjendatud taotleda kohtult XXX suhtes KarS §-s 49^1 sätestatud ettevõtluskeeldu. Seda arvestades on eripreventiivsed kaalutlused XXX suhtes täidetud ka karistust mõistmata, sest kahtlustatav on vahetult tajunud, et kuriteole järgnevad reaalsed majanduslikud tagajärjed riigituludesse kindel rahasumma tasumise kohustuse tekkimisel.

Kokkuvõtvalt on prokuratuur seisukohal, et XXX kohustus on piisavalt mõjus ja hoiatav jõudmaks tõdemuseni, et XXX suhtes on karistusõiguslikud eesmärgid saavutatavad ka ilma karistust mõistmata.

Analüüsides avaliku menetlushuvi esinemist üldpreventiivsest kaalutlusest lähtuvalt tuleb asuda seisukohale, et kriminaalmenetluse lõpetamisel ning kahtlustatavale tema süüga proportsionaalse kohustuse määramisel ei saa kahjustada ega kannatada ühiskonna usk õiguse kehtivusse. Üldpreventiivsed kaalutlused on praegusel juhul võimalik täita ilma kriminaalkaristust kohaldamata, kuivõrd menetluse lõpetamisel määratud kohustusega on saavutatud kindlus, et õigusnormid kehtivad kõigi suhtes võrdselt. Samuti on oluline, et

kahtlustatav tasub riigituludesse XXX eurot, mis oma suuruselt kattub tema poolt isiklikult saadud ebaseadusliku tuluga. Kui XXX selle rahalise kohustusega nõus ei oleks, siis ei saaks ka avaliku menetlushuvi puudumisest kõneleda. See kinnitab, et igale õigusrikkumisele reageeritakse ning kinnitatakse nii kahtlustatavale kui ka avalikkusele, et kuriteo toimepanemine ei tasu ära.

Avaliku menetlushuvi puudumise kriteerium on mõeldud tagama muuhulgas seda, et karistust kohaldatakse üksnes siis, kui muudest vahenditest ei piisa ja just selle järele on tungiv vajadus.

Lisaks ei saa jätta tähelepanuta, et võimaliku kohtumenetluse korral võib kohus kohtuotsuse tegemisel lugeda XXX teo karistamisväärsust vähendavaks KarS § 57 lg 1 p-s 7 nimetatud asjaolu – süüteo toimepanemise kõrges eas inimese poolt. Riigikohus on selgitanud, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on kõrges eas inimeseks loetud ka vanaduspensioniealisi inimesi (RKKKo 3-1-1-93-12, p 9.2). XXX etteheidetava teo lõpuleviimise ajal 21.11.2019 oli XXX veidi enam kui 65-aastane, seega vanaduspensioniealine.

Prokuratuur on seisukohal, et XXX kriminaalmenetluse lõpetamisega kaasnev kohustus tasuda riigituludesse XXX eurot on kohane ja proportsionaalne talle etteheidetavat rikkumist arvesse võttes. Karistusõiguslikud sanktsioonid peavad säilitama *ultima ratio* iseloomu ehk jääma inimese käitumise suunamisel riigi viimaseks vahendiks. Karistust kohaldatakse üksnes siis, kui selle järgi on tungiv vajadus ja muudest vahenditest ei piisa või neid ei ole võimalik kohaseks pidada. Kriminaalmenetluse lõpetamine otstarbekuse kaalutlusel on seega proportsionaalne, sobilik ja kohane, kuivõrd XXX tunneb määratava kohustuse kaudu vahetut, arvestatavat ja materiaalset mõju.

Väärib märkimist, et põhiseaduse § 22 ja KrMS § 7 lg 1 kohaselt ei tohi käsitada isikut süüdiolevana enne, kui tema suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Riigikohus on selgitanud, et KrMS § 202 kohaldamine eeldab teo karistatavuse üldiste eelduste (süüteokoosseis, õigusvastasus, süü) tuvastamist ning võib seetõttu näida isikut süüstavana, ei rajane sellel alusel kriminaalasja lõpetamise määrus samasugusel tõenduslikul baasil ja õiguslikul analüüsil kui süüdimõistev kohtuotsus ega ole sellega samastatav (RKKKo 1-17-3615, p 21).

(6) Kahtlustatav on menetluse otstarbekusel lõpetamisega nõus

XXX on väljendanud nõusolekut menetluse lõpetamiseks ning temale pandud kohustuse täitmiseks.

(D) XXX määratud kohustus ja selle rikkumise tagajärg

XXX kohustub hüvitama menetluskulu XXX eurot ning täitma rahalise kohustuse – tasuma riigi tuludesse XXX eurot.

Menetluskulu hüvitamise kohustuse täitmise tähtpäev on 31.12.2024.

Raha kandmisel riigi tuludesse on XXX kohustatud tegema igakuiseid makseid, tasudes igakuiselt hiljemalt kuu viimaseks päevaks alates käesoleva määruse tegemisest vähemalt kuuendiku (26 403,78) temale määratud kohustusest. Esimene osamakse peab olema tasutud hiljemalt 31.12.2024, seejärel 31.01.2025, 28.02.2025, 31.03.2025, 30.04.2025 ja 31.05.2025. Suurema osamakse tasumisel loetakse kaetuks osa järgmise kuu kohustusest, mille tõttu vastavalt kustub hilisema(te)l kuu(de)l täidetav kohustus.

Kui isik, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud, ei täida talle pandud kohustust, võib prokuratuur kriminaalmenetluse oma määrusega uuendada. Karistuse mõistmisel arvestatakse kohustuste osa, mille isik on täitnud (KrMS § 202 lg 6, 7). Seega osamakse tähtaegsel tasumata jätmisel või kohustuse tervikuna tähtajaks täitmata jätmisel uuendab prokuratuur kriminaalmenetluse.

Selleks, et säilitada võimalike konfiskeerimisnõuete tagamiseks kohtueelses menetluses seatud vara tagamise meetmed, asub prokuratuur vara säilimise meetmeid tühistama koheselt pärast seda, kui puudub võimalus kriminaalmenetluse uuendamiseks – XXX pandud kohustuste õigeaegsel täitmisel.

Juhindudes KrMS § 202 lg-st 7 ning §-st 206, ringkonnaprokurör

määras:

1. Lõpetada kriminaalasjas menetlus.
2. Kohustada XXX:
   2.1. KrMS § 202 lg 2 p 1 alusel hüvitama kriminaalmenetluse kulu XXX eurot.
   2.2. KrMS § 202 lg 2 p 2 alusel täitma rahaline kohustus – tasuda riigi tuludesse XXX eurot (XXX).
3. Kohustuse täitmise tähtaeg:
   3.1. Menetluskulu hüvitamise kohustus tuleb täita hiljemalt **31.12.2024**.
   3.2. Raha kandmisel riigi tuludesse on XXX kohustatud tegema igakuiseid makseid, tasudes igakuiselt alates käesoleva määruse tegemisest hiljemalt kuu viimaseks päevaks vähemalt kuuendiku (XXX) temale määratud kohustusest. Esimene osamakse peab olema tasutud hiljemalt 31.12.2024, viimane osamakse peab olema tasutud hiljemalt **31.05.2025**. Osamakse tähtaegsel tasumata jätmisel või kohustuse tervikuna tähtajaks täitmata jätmisel uuendab prokuratuur kriminaalmenetluse.
4. Tõkendi tühistamine: tõkendit ei kohaldatud.
5. Asitõendiga toimimise viis: XXX ja/või temaga seoses asju ei kogutud.
6. Riiklikes registrites ja andmekogudes sõrmejälgede ja DNA andmete kustutamine: andmeid ei kogutud.
7. Anda käesolev määrus kaitsjatele Vahur Kivistikule ja Gerly Kasele, lisaks edastada määrus koos makseinfoga kahtlustatavale XXX.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kristo Adosson
ringkonnaprokurör

Vahur Kivistik
vandeadvokaat

Gerly Kask
vandeadvokaat

XXX
kahtlustatav

Kahtlustatava allkiri kinnitab ühtlasi, et ta on menetluse lõpetamise ja määratud kohustustega nõus.